

JAARBOEK

VAN HET

NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

XXIX. 1942.

AMSTERDAM

UITGAVE VAN HET GENOOTSCHAP
1942.

**Rede van den Voorzitter Mr. J. W. Frederiks
ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan
van het Nederlandsch Genootschap voor
Munt- en Penningkunde**

Mijne Heeren,

12 Juni 1942 was het 50 jaar geleden, dat het GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE werd opgericht onder de zinspreuk: *Concordia res parvae crescunt*, mooie woorden, in onze geschiedenis overbekend. Het stelde en stelt zich nog steeds ten doel de beoefening en verbreiding der munt- en penningkunde in haren geheelen omvang en die der Nederlandsche in het bijzonder. Tot voorzitter werd benoemd de heer TH. M. ROEST, die tot zijn dood in 1898 voorzitter bleef. Secretaris werd de heer JOH. W. STEPHANIK, bekend verzamelaar van Nederlandsche munten en noodmunten. Het bestuur trachtte aanstonds allen, die op eenigerlei wijze belangstelling hadden voor de numismatiek in het Genootschap te vereenigen, contact tusschen hen te brengen en door jaarlijksche en werkvergaderingen de beoefening der numismatische wetenschap te bevorderen, de belangstelling ervoor te doen toenemen, licht te brengen in de vele gebieden der numismatiek, waar nog duisternis heerschte. Ter verwezenlijking van het ruim gestelde doel werd bovendien direct besloten tot het uitgeven van een *Tijdschrift*, dat tot 1914 een geregelde band tusschen de leden van het Genootschap vormde. Na dien tijd werd het vervangen door het *Jaarboek*, dat van 1914 af tot nu toe onafgebroken is verschenen. De vergaderingen brachten vele leden regelmatig bijeen tot uitwisseling van gedachten over numismatische vondsten en wat dies meer zij. Dat de gezelligheid op deze samenkomsten allerminst ontbrak, weten de aanwezige heeren uit ervaring.

Beschouwen wij de beide uitgaven van het Genootschap nader, dan vinden wij daarin vele nog thans lezenswaardige artikelen, die verscheidene problemen tot hun definitieve oplossing brachten, naast andere, die verouderd en achterhaald zijn door latere vondsten in archieven of ontdekkingen van munten of penningen. Geen artikel echter, of het heeft onze numismatische kennis een schrede verder gebracht. Teneinde overzichtelijkheid te brengen in het wetenschappelijk labyrint, dat het Tijdschrift vormde, werd om de tien jaar door de goede zorgen van den heer ZWIERZINA een *Index* gemaakt. Hoewel het natuurlijk niet in mijn bedoeling ligt alle schrijvers en alle artikelen te noemen, kan ik toch de verleiding niet weerstaan enkele namen en enkele opstellen naar voren te brengen.

De allereerste aflevering van het Tijdschrift moest een groot verlies voor de numismatische wetenschap ter kennis der leden brengen: het overlijden van Mr. JACOB DIRKS, algemeen bekend door zijn *Vervolgen op v. Loon en Nahuijs*, behandelende de periode van 1813—1863, voorts door zijn nog steeds geraadpleegd *Penningkundig Repertorium*, maar bovenal door zijn uitmuntend standaardwerk: de *Noord-Nederlandsche gildepenningen*, door Teijlers Genootschap met de gouden medaille bekroond.

Verder werd in den eersten jaargang een beschrijving gegeven van den *muntmeter van Stephanik*, die nog geregeld bij vele verzamelaars uitmuntende diensten bewijst.

Van de hand van ons eereid, Mejuffrouw MARIE DE MAN, zijn vele belangrijke artikelen opgenomen. Ik noem slechts, als een greep uit het vele, dat zij der numismatische wetenschap heeft geschonken: „*Que sait-on de la plage de Dombourg?*”, verscheidene artikelen over *Zeeuwsche gildepenningen en munten*; over *muntgewichten*, over de *Numismatiek van het beleg van Middelburg en van Zierikzee*. Ik wil niet nalaten ook haar door het Zeeuwsch Genootschap uitgegeven boek over den *Middelburgschen zilversmid en médailleur J. Looff* te noemen.

Van den heer W. K. F. ZWIERZINA zij vermeld, behalve de reeds genoemde Index, de „*Beschrijving der Nederlandsche of op Nederland en Nederlanders betrekking hebbende Penningen, geslagen na November 1863*”, een vervolg dus weer op DIRKS. Tevens beschreef hij met STEPHANIK de *Inhoudigingspenningen van 1898*, welk werk door het Genootschap in 1899 werd uitgegeven.

Van de hand van den heer WIGERSMA noem ik het interessante artikel over *Viglius* en zijn penningen, en vooral zijn: „*Eenige aantekeningen over de nederlandsche, in het bijzonder over de friesche muntgeschiedenis*”, en zijn: „*Over den oorsprong en het belang van familiepenningen*”.

Ten zeerste kan ik nog steeds de lezing en herlezing aanbevelen van den noodkreet, dien ons eerlid A. O. VAN KERKWIJK deed hooren in Mei 1909: „*De Nederlandsche Numismatiek in verval*”. De inhoud ervan is helaas nog altijd up to date, alle werkzaamheid van ons Genootschap ten spijt. Van de vele andere artikelen van VAN KERKWIJK noem ik nog: *Nederlandsche Proefmunten van 1800*; *de Munten van Koning Lodewijk Napoleon*; *Dubbele gouden Rozenobels door Leicester in 1586 geslagen*; *De Stempelsnijders, werkzaam aan de munt te Dordrecht van 1576—1806*; *Duitsche nabootsingen van Nederlandsche Legpenningen*; *De Vereeringspenning, door de Staten-Generaal sedert 1628 toegekend*; *De Noord-Nederlandsche Muntgewichtmakers*. Deze greep uit het vele, wat VAN KERKWIJK schreef, moge een indruk geven van de veelzijdigheid van zijn kennis.

Dr. M. A. EVELEIN behandelde: „*De geldbeurs en andere receptacula nummorum bij de Grieken en Romeinen*”; verder hield hij een in druk verschenen voordracht over: „*De Grieksche munten van den archaischen stijl*”.

Ook de heer H. J. SCHARP leverde diverse bijdragen op klassiek gebied.

Over *Indische munten* schreven de vroegere voorzitter J. HULSHOFF POL, Dr. J. W. A. VAN HENGEL (West-Indië) en de heer C. SCHOLTEN, welke laatste ook een belangrijk

artikel gaf over „*De Munt van Friesland van de 10e tot het begin der 14e eeuw*”.

Een zeer lezenswaardig artikel verscheen van de hand van EDMUND MAIKOWSKI over *Steven van Herwijck's Poolsche periode*.

De vruchtbare pen van den heer M. SCHULMAN bracht o.m. de volgende opmerkelijke opstellen: „*De munten der Ommelanden*”; „*De muntvondst te Amsterdam*” (waarbij vele onbekende Nederlandsche munten zijn gevonden) en „*Italiyaansche Nabootsingen van Provinciale en Stedelijke Nederlandsche munten*”.

Jhr. C. H. C. A. VAN SJPESTEIJN schreef de vaak geraadpleegde: „*Penningkundige geschiedenis der stad Haarlem*”; een andere locale studie gaf Jhr. Mr. M. W. SNOECK in zijn: „*Aanteekeningen over de 's-Hertogenbossche stadshuispenningen*”. Latere Nederlandsche munten leverden de stof voor een artikel van Mr. Dr. A. E. SCHOUTEN. Dr. W. F. BAX schreef zijn door ons genootschap met de in 1932 ingestelde gouden medaille bekroonde „*Verhandeling over Ridderorden, Eereteekenen, enz. van 1813 tot heden*”.

Thans noem ik nog met weemoed Mr. ERNST POLAK, wiens welversneden pen diverse goede stukken over gildepenningen en noodmunten heeft geleverd en wiens „*Enkele nadere gegevens omtrent „Tstempelen van de Gelde” in Holland en Zeeland in en na 1573*”, één der beste bijdragen was, die in het Jaarboek zijn verschenen.

Een rubriek, waaraan vele leden hebben medegewerkt, en die in den loop der jaren uitgegroeid is tot een voor Nederland uiterst gewichtige compilatie van numismatische bronnen, vormen de „*Bouwstoffen voor eene geschiedenis van het Nederlandsche geld- en muntwezen*”. Zonder het raadplegen van deze regelmatig in het Tijdschrift voorkomende mededeelingen zal een juist inzicht in de Nederlandsche numismatiek niet mogelijk zijn. Steeds werd ook in artikelen melding gemaakt van de diverse muntvondsten in de Nederlanden, o.a. door den heer P. C. J. A. BOELES in zijn: „*Les trouvailles de monnaies carolingiennes dans les Pays-Bas*”.

Van de hand der heeren TH. M. ROEST, VICOMTE B. DE JONGHE, Mr. L. W. A. BESIER, J. E. TER GOUW, Mr. N. DE ROEVER, JOH. W. STEPHANIK, Jhr. M. A. SNOECK, Dr. H. J. DE JOH. W. STEPHANIK, Jhr. M. A. SNOECK, Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ, C. W. BRUINVIS, D. J. S. VAN VEEN, Jhr. Mr. F. BEELAERTS VAN BLOKLAND, AUG. SASSEN, A. HOLLESTELLE, S. MULLER, A. SCHÜLMAN en A. V. D. WIEL verschenen over het algemeen kleinere bijdragen.

Uit deze summier opsomming van wat in den loop der jaren in Tijdschrift en Jaarboek is verschenen, kunnen wij met gerustheid concludeeren, dat het Genootschap door deze uitgaven de numismatische wetenschap een zeer grooten dienst heeft bewezen. Een woord van oprechte hulde en hartelijke dankbaarheid aan alle schrijvers en in het bijzonder ook aan de leden, die deel hebben uitgemaakt van de Commissie van Redactie, is hier zeer zeker op zijn plaats.

In het Bestuur van het Genootschap kwamen in den loop der jaren vele mutaties voor. Ons beperkend tot de personen van Voorzitter en Secretaris noemen wij na den eersten voorzitter ROEST, AUG. SASSEN, die het presidium waarnam van 1899—1901, toen hij wegens overdrukke werkzaamheden in zijn notariaat zijn functie moest neerleggen. Hij werd opgevolgd door Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ, den toenmaligen directeur van het Munt- en Penningkabinet, die in 1911 het Genootschap door den dood ontviel. Het secretariaat, door STEPHANIK waargenomen tot 1905, ging over op Jhr. Mr. M. W. SNOECK, tot 1911, in welk jaar, na het overlijden van den voorzitter, een algeheele reorganisatie van het Bestuur plaats vond. Tot voorzitter werd toen voor de tweede maal benoemd de heer AUG. SASSEN en tot secretaris de heer A. O. VAN KERKWIJK, die inmiddels den heer DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ was opgevolgd als directeur van het Munt- en Penningkabinet. Na het overlijden van den heer SASSEN werd Jhr. Mr. M. W. SNOECK in 1913 tot voorzitter benoemd. Nadat deze in 1931 zijn functie om gezondheidsredenen had neergelegd, werd in zijn plaats gekozen de heer J. H. HULSHOFF POL, die tot zijn dood in 1936 den voor-

zitters-zetel bezette, waarna de tegenwoordige functionaris, Mr. J. W. FREDERIKS, tot voorzitter werd aangewezen. Het secretariaat werd gedurende vrijwel al die jaren onafgebroken waargenomen door den heer VAN KERKWIJK, die, na in 1933 begiftigd te zijn met den gouden eerepenning wegens zijn buitengewone verdiensten voor het Genootschap, in 1941 zijn functie neerlegde en opgevolgd werd door den tegenwoordigen directeur van het Munt- en Penningkabinet, Dr. M. A. EVELEIN.

Gedurende de vijftig jaren, dat ons Genootschap bestaat, was de verhouding tot de officieele Nederlandsche instantie op numismatisch gebied, het Munt- en Penningkabinet, uitmuntend. De diverse directeuren, de heeren A. A. LOOIJEN tot 1893, DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ tot 1911, VAN KERKWIJK tot 1935, Dr. EVELEIN, thans in functie, waren bestuurslid onzer vereeniging. De bereidwilligheid der genoemde heeren om onze leden met raad en daad zooveel mogelijk bij te staan, waar hun dit werd gevraagd, is genoegzaam onder U allen bekend. Het is dan ook geen bloote formaliteit, wanneer ik namens het Genootschap een woord van hartelijken dank uitspreek voor de steeds zoo goed gedocumenteerde adviezen en voor de altijd even vriendelijke en voorkomende wijze, waarop zij werden gegeven.

Toen wegens den slechten economischen toestand in ons land de door het Rijk voor aankoop van kunstwerken beschikbaar gestelde bedragen sterk werden verminderd en ook het Penningkabinet de uitwerking daarvan ten zeerste ging ondervinden, werd uit den boezem van ons Genootschap in 1936 opgericht een *Vereeniging van Vrienden van het Penningkabinet*, die helaas door de steeds moeilijker wordende tijdsomstandigheden nog niet veel heeft kunnen presteeren, maar die toch voor het kabinet kon verwerven een gouden familie-penning van 1769 en eenige zeer zeldzame Nederlandsche munten, die anders onherroepelijk voor Nederland zouden zijn verloren gegaan.

Het steeds zoo rustige kabinet heeft bewogen dagen beleefd in de laatste halve eeuw. Niet licht zal men

vergeten den diefstal van eind December 1913, waardoor zeer veel uiterst waardevolle gouden stukken, vele unica, voor goed verdwenen, om aan den smeltkroes ten offer te vallen. Plaatsen wij tegenover dit moeilijk in te halen verlies de belangrijke aanwinsten, die het kabinet mocht boeken, dan wordt het evenwicht in de balans eenigszins hersteld. Van deze aanwinsten noem ik slechts de grootere combinaties, onder uitdrukkelijke vermelding, dat vele particulieren door schenking van één of meer belangrijke stukken de numismatische wereld zeer aan zich hebben verplicht.

In de eerste plaats dan vestig ik de aandacht op de geheele vondst van gouden Merovingische munten te *Escharen* in 1898 en de vondst van Carolingische munten te *Wagenborgen* in 1900.

In de tweede plaats memoreer ik als de belangrijkste schenkingen de zilveren Romeinsche denarii uit de *collectie Six*; het *legaat van F. H. Baron van Verschuer*, bestaande uit een groote verzameling Nederlandsche en buitenlandse ridderorden en draagpenningen. Voorts de belangrijke *Indische munten* van den heer *J. Hulshoff Pol* en de *moderne penningen* van den heer *R. A. Kaiser*. Door de vrijgevigheid dezer schenkers zijn ineens groote leemten in de Rijksverzameling aangevuld, welke aanvulling anders vele jaren zou hebben gekost, jaren van onvermoeiden verzamelaarsarbeid, jaren van opsporen en bijeenbrengen, van wat verborgen en verspreid was, met als uiteindelijk resultaat waarschijnlijk minder, dan wat deze speciaalverzamelaars hebben bereikt. Moge hun voorbeeld nog velen tot navolging doen besluiten.

In de derde plaats verwierf het kabinet door aankoop de aan zijn series ontbrekende antieke Grieksche munten der *verzameling Six*, de unieke *collectie* legpenningen van *Van Dijk van Matenese* en de *verzameling* van *Mejufrouw De Man*, bestaande uit Zeeuwsche, Merovingische en Carolingische munten.

Het kabinet gaf uit een *Catalogus van Penningen tot 1813*, uit twee deelen bestaande, in 1903 en in 1906; in 1910 de *Keur van Munten en Penningen* en in 1940 de

Gids. Is de Catalogus een onmisbaar naslagwerk voor den deskundige, de *Gids* brengt den belangstellenden leek tal van wetenswaardigheden op elk numismatisch gebied. Moge zij in vele handen komen in het belang van de numismatiek in het algemeen en van het kabinet in het bijzonder.

Behalve door den diefstal werd het kabinet nog door een andere gebeurtenis in zijn rust gestoord. De deftige, ouderwetsche behuizing aan het Voorhout werd verwisseld voor de meest moderne inrichting, die ooit een penningkabinet heeft gehad. Administratief geheel gescheiden van het Haagsche Gemeentemuseum, maar voor het groote publiek er één geheel mede vormend, zal dit zeer zeker eerder binnenloopen en een kijkje nemen dan in de oude woning, die *witsluitend* voor het bezichtigen van munten en penningen haar deuren ontsloot. Laten wij hopen en vertrouwen, dat althans een gedeelte dezer toevallige bezoekers getroffen zal worden door de schoonheid der in het kabinet tentoongestelde keurcollectie en belang zal gaan stellen in wat de numismatiek biedt. Het opwekken dezer belangstelling behoort immers niet alleen tot het doel van ons Genootschap, maar is ook de taak van het kabinet. De enthusiaste verzamelaar HOFSTEDÉ DE GROOT heeft door zijn initiatief, om Penningkabinet en Haagsch Gemeentemuseum te vereenigen, der numismatiek waarschijnlijk een grooten dienst bewezen.

Hebben wij eerst de numismatiek gedurende het bestaan van het Genootschap in het vereenigingsleven beschouwd, daarna als officieele instantie, thans komt de beurt aan den handel.

Wat zou dit gebied van rustige studie minder opwekkend zijn, als niet de handel daar was, om museum en verzamelaars telkens te verblijden met aanbiedingen van te koop zijnde stukken. Hoeveel zeldzame exemplaren komen niet door den handel in het bezit van ons mooie kabinet en van hen, die ze waardeeren en op prijs stellen. Naast den dagelijkschen koop en verkoop noemen wij, als niet minder belangrijk onderdeel van den handel, het veilingwezen. De *Amsterdamsche munt- en penning-*

veilingen waren voor de verzamelaars gebeurtenissen, waarop zij zich wekenlang voorbereidden door bestudeering van den catalogus, door de voorbezichtiging der te veilen stukken. Hoeveel verrassingen en hoeveel teleurstellingen brachten de veilingsdagen zelve niet, welk een spanning was er niet, wanneer een beroemd stuk onder den hamer kwam, en welk een vreugde, wanneer het voor Nederland kon behouden blijven! De Nederlandsche numismatiek heeft bewogen uren in de veilingzalen doorleefd. Twee firma's voornamelijk hebben in ons land belangrijke, van enkele kan men wel zeggen, beroemde veilingen gehouden. Op de eerste plaats komt de firma SCHULMAN, vervolgens de firma FREDERIK MULLER, beide te Amsterdam. De firma SCHULMAN heeft, in het door ons behandelde tijdvak ongeveer honderd veilingen gehouden. De volgende zijn de bekendste verzamelingen Nederlandsche munten, historie- en gildepenningen, die zij onder den hamer bracht: het grootste gedeelte der *muntvondst* te AMERSFOORT in 1894; de *verzamelingen* van OOSTERZEE in 1900; DUCROCQ in 1901; MOLL in 1902; GEVAERTS VAN SIMONSHAVEN in 1903; VAN DOORNICK in 1905; Jhr. SPEELMAN EN EBERSON in 1908; VAN DE WALL BAKE in 1911; LE MAISTRE (*Pax in Nummis*) in 1913; LOMBAERTS in 1914; RUIJS DE PEREZ in 1921; Jhr. VAN SIJPESTEIJN in 1923; R. W. P. DE VRIES in 1924; J. P. MOQUETTE in 1929; KOCH in 1932; PRINSES MARIANNE in 1933. Een greep doende uit de veilingen van artistieke médailles noem ik de veiling LÖBBECKE in 1929; VICOMTE DE JONGHE in 1936; uit die der antieke munten: de veiling LAUGIER in 1913; die der beroemde verzameling VIERORDT in 1923 en 1924; verder die der Nederlandsche verzamelingen Dr. M. A. KRELING en J. M. M. VAN BELLE, beide in 1913.

De veilingen van *Portugeesche* en *Braziliaansche* munten bereikten haar hoogtepunten in 1895 (verzameling DE CASTRO), 1896 (verzameling VICOMTESSE DE CAVALCANTI), 1905 (verzameling DE CARVALHO), 1906 (verzameling DOS SANTOS), 1910 (verzameling MEILI), 1926 (verzameling MONTEIRO). Met de veiling der verzameling *Duitsche* munten van PHILIPPE LA RENOTIÈRE in 1926, 1928 en 1929

wil ik dit van groote arbeidskracht en kennis der veilende firma getuigende overzicht beëindigen.

In de zalen der firma FREDERIK MULLER werden verkocht de verzameling *van den Bogaerde* (kasteel Heeswijk) in 1903; de beroemde verzameling STEPHANIK in 1904; WIGERSMA in 1913; VAN DIJK VAN MATENESSE in 1917, terwijl in 1924 de prijzen betaald voor *Italiaansche renaissance-medailles* uit de verzameling GOLDSCHMIDT—PZIBRAM een duizelingwekkende hoogte bereikten.

Wij verhelen ons natuurlijk niet, dat door deze veilingen veel moois uit Nederland is weggegaan, maar men bedenke, dat veel, teneinde in Amsterdam te worden verkocht, slechts tijdelijk in ons land was, terwijl aan den anderen kant veel ook voor Nederland is behouden gebleven. Als een bijzonder groot voordeel van een bloeienden handel en een levendig veilingwezen beschouw ik, dat, wanneer regelmatig nieuwe exemplaren of verzamelingen in telkens varieerende combinaties en qualiteiten worden aangeboden, de belangstelling van alle liefhebbers en verzamelaars wordt wakker gehouden en geen verslapping intreedt.

Tenslotte wil ik nog bespreken de kunstenaars, die zich op het gebied der penningkunst hebben bewogen. De voornaamste portretmédaillieurs zijn: J. H. BAARS, J. M. FADDEGON, BART VAN HOVE, J. P. M. MENGER, PIER PANDER, J. C. WIENECKE, F. JELTSEMA, TOON DUPUIS, J. J. VAN GOOR, L. ZIJL, HUIB LUNS, A. TERMOTE en M. P. J. FLEUR, terwijl E. VOET JR. gegraveerde portretmédailles heeft gemaakt in den geest der genielleerde huwelijkspenningen uit de 17e eeuw. C. J. VAN DER HOEF en CAREL J. A. BEGEER hebben meer speciaal decoratieve stukken vervaardigd. Zonder twijfel zijn zeer goede plastieken door verscheidenen van hen ontworpen, maar men bedenke wel, dat de verkleining tot op medaillegrootte van een uitmuntende plastiek van circa 30 c.m. in diameter, slechts zelden een uitmuntende medaille zal zijn. Men kan den jongeren, die zich met ernst en volle ambitie op de mooie médaillieurkunst toeleggen, niet genoeg aanraden toch telkens en telkens weer de 15e en 16e eeuwsche médailles van Italië, Duitschland,

Frankrijk en Nederland te bestudeeren. Ook onze groote 17e eeuwse meesters LUTMA, MULLER, POOL, ADOLPHI, maar bovenal v. ABBELE verdienen ten zeerste hun aandacht. Want hebben de moderneren na de renaissance, die omstreeks 1870 van Frankrijk uitging onder de leiding van CHAPLAIN en ROTY, de oude meesters van eeuwen terug slechts in een hoogst enkel geval eenigszins benaderd, hun gelijke geworden zijn zij bij lange niet.

Teneinde de belangstelling voor de penningkunst op te wekken en te vergrooten is in 1926 opgericht de *Vereeniging voor Penningkunst*. Door elk jaar enkele médailles voor haar leden te doen maken, heeft zij op actieve en op passieve wijze tot verwezenlijking van haar doel gewerkt: op actieve wijze, door de opdrachten aan de uitvoerende kunstenaars; op passieve, door de verspreiding der médailles onder haar leden. Indien de vereeniging erin slaagt één of meer werkelijk talentvolle médailleurs te ontdekken, en indien zij den moed heeft den banvloek uit te spreken over de reduceer-machine, zal zeer zeker een bloeiende toekomst voor haar en door haar voor de moderne médailleurkunst zijn weggelegd.

Dit laatste geldt in nog versterkte mate voor hen, die zich met zooveel zorg en ijver hebben geworpen op de techniek van het vervaardigen van médailles, in Nederland voornamelijk de KON. BEGEER te Voorschoten. Naast de beduidende opdrachten, die zij uit te voeren kreeg, gaf zij ook vele médailles voor eigen rekening en risico uit. Wanneer ook zij weer ontwerpen laat maken ineens op definitieve grootte, in was, hout of steen, zooals de grootmeesters der medailleurkunst dit steeds hebben gedaan, zal een flinke stap in de goede richting zijn gezet. Eerst dan krijgt de penningkunst weer kans, haar grooten bloei van weleer te herbelevén.

Hiermede ben ik, Mijne Heeren, gekomen aan het slot van deze herdenkingsrede. Ik heb getracht U een beknopt overzicht te geven van het geheele numismatische leven in Nederland gedurende het bestaan van ons Genootschap. Ik wil niet eindigen, zonder voor de toekomst mijn vertrouwen

uit te spreken, vertrouwen voor de numismatiek in het algemeen, voor het Genootschap in het bijzonder. Wanneer wij eendrachtig samengaan in dezen kleinen kring, die, als zijnde een wetenschappelijke, nooit groot zal en kan worden; wanneer wij geregeld ons jaarboek doen verschijnen, wanneer wij geregeld op onze jaar- en werkvergaderingen samenkomen; wanneer de goede betrekkingen tusschen het Genootschap en het kabinet steeds in stand blijven; wanneer wij in het algemeen de belangstelling voor de numismatiek levendig houden, dan kan het Genootschap, zooals het thans met rechtmatigen trots op zijn werkzaamheid in de afgelopen halve eeuw terugblijkt, met gerustheid tot in verre toekomst vooruitzien. Het *Concordia res parvae crescunt* is een zinspreuk van eeuwen; zij zal nooit haar kracht verliezen.
